

Atmeydanında ortaya çıkarılan Ste Euphemia kilisesi

Yazan:

Dr. A. M. Schneider

Patria olarak tesmiye edilen, eski Bizans şehir tarihinin anlatığına göre, Atmeydanında Sent Euphemia'nın bir kilisesi bulunuyordu. Ayasofya takviminden (Synaxarion) daha tafsilatlı olarak haber alıyoruz ki, bu kilise bir Martyrion olup, Antiochos mahallesinde kâin bulunuyordu. Bizanslılar, din yoluna şehid olanların meşhedi olarak bina edilen kiliselere Martyrion ismini veriyorlardı. Bu gibi kiliseler cemaatin hergünkü ibadeti için kullanılmıyordu. Bizansta bu gibi Martyrion'lar çoktu. Sent Euphemia Chalkedon (Kadıköy) de büyük bir bazilika yanında defnedildiği halde, kendisinin hatırasına Bizansta dahi çok hürmet ediliyordu ve Sent Euphemia'nın hatırasını tespit için yalnız Atmeydanındaki Martyrion değil, Şehzade ve Unkapanında bulunan başka kiliseler de inşa edildi. Mahaza, en meşhur kilise Atmeydanındaki idi. Zira 615 senesinde, İranlılardan korumak için Azize Euphemia'nın mukaddes izamı buraya getirildi ve o zamandanberi Atmeydanındaki kilisesinde muhafaza ediliyordu.

Bu itibarla Martyrion'un Atmeydanın herhangi bir mahallinde, ihtimal garb tarafında bulunduğu sanılıyordu. Fakat bu yer kat'i olarak malûm değildi. Ancak 1939 senesinde yıktırılan ceza evinin temelleri altında bir Bizans duvarına tesadüf edildi. Bu duvarda üzerinde Sent Euphemia yazılı bir resim görüldü. Bu hususiyetten anlaşılıyordu ki, resim ancak Sent Euphemia'nın kilisesine aid olabilecektir. Alman devletinin Asariatika enstitüsü tarafından bu yazı tertib edilen hafriyat bu faraziyenin hakikatini tamamen tasdik ettirdi.

Hafriyat neticesinde, mimari tarih bakımından şayanı dikkat olan altı köşeli ve iptidaen bir kubbe ile örtülü olan dairevi bir bina meydana çıktı. Bunun methali cenub tarafındadır. Altı köşeli binanın beş cidarında mihrabi hücreler (apsid) bulunuyordu, altıncı cidar, yani methal tarafı buna mukabil müstatildi. Şarka müteveccih, ruhanilere mahsus sıralı bir mihrab vardı. Bir sıra sütun bu mahfeli diğer kısımdan ayırıyordu. Bu sütunlardan kalan harabeler elân mevcuddur. Bunlar mozaik tarzında yeşil ve kırmızı taşlarla kaplı idi. Bu revî sütunlar şimdiye kadar İstanbulda tanınmış değildir. Bunlar yeniden Bizansın maruf debdebesine şahadet ediyor.

Mihrab karşısındaki hücre 14 resimle teşviş edilmiştir ki, teknil bu resimler ortaçağlara aid ilâhi efsanelerden tanıdığımız Sent Euphemia'nın din uğruna çektiği işkencelerinin muhtelif safhalarını tasvir ediyor. Resimlerin üzerindeki yunanî kitabeler altında bulunan resimleri daha tafsilatlı olarak izah ediyor. Ekseriyetle Sent Euphemia'yı temsil eden resimlerin başlarında da kendisinin ismi ayrıca yazılmıştır. Methalde, soldaki dar cidarı üstünde 40 Sıvaslı askerî işkenceleri de gösterilmiştir. İmparator Licinius bu askerleri M. 304 senesinde, bir kış gecesi buz üzerinde bırakıp soğuktan dondurarak öldürtmüştür. Sent Euphemia'nın hayatını tasvir eden resimler, takriben 9 uncu asra aittir. Bunlar halka mahsus, realistik ve sonraki devirlerin klasisizmi ile hiç alakası olmayan bir tasvir tarzıdır. Elimizdeki resimlerin devir tarihine aid ancak Romada bir kaç örnek vardır, bina-

enaleyh bu resimlerin tarihî kıymeti de pek büyüktür. 40 askerî gösteren resim, çaha sonra vücade getirilmiştir. Keza Miryam Ana'nın önünde 3 ruhanî ile beraber diz çöken ve Kâriye camiinin kapısı üzerindeki bânisi gibi elinde kilisenin küçük bir modelini tutan piskoposun resmî daha geç bir devire aittir. Bu meğul piskopos Sent Euphemia'nın kilisesini tamir ettirmiş olabilir. Bu fresk belki 11 inci asırda yapılmıştır.

Kilisenin haricinde bazı başka binalar meydana çıkarılmıştır, bunlar zamanla Martyrion'a ilâve edilmiş olabilir. Duvarın inşa tarzına nazaran, Sent Euphemia kilisesi 5 inci asırda -ihtimal bu asrın 2 nci yarısında- bina edilmiştir. Bu kilise Fatih zamanında da fakat artık kilise olarak değil, mevcuddu, ve ancak 16 ncı asırda yıktırılmıştır. Fatih zamanındanberi Sent Euphemia'nın mukaddes izamı Rum partiğinin elindedir ve bugün dahi Fenerdeki patrikhanede gösteriliyor.

Yukarıda zikrettiğimiz gibi, hafriyat neticesi yalnız bulunmuş freskler itibarile değil, bilhassa mimari tarih bakımından son derece mühimdir. Zira bugüne kadar Martyrion kilisesinin tipi tanınmış değildi. Ancak Samatya caddesi 298 No. 11 mahalde bu gibi dairevi bir binanın harabeleri mahfuzdur. Bunlar Sent Karpos'a aid bir Martyrion'dan neşet etmiş olabilir. Fakat bunların inşa tarzı, Sent Euphemia Martyrionuna nazaran çok daha basittir.

Kiliseden şarka doğru açılan tranşenin yardımile, Romalı bir evin temeli, bir Türk hamamı ve keza hipodromun dış duvarı meydana çıkarılmıştır. Hipodromun dış duvarının bitişiğinde kaldırımli bir sokak geçiyordu, bunun altında iki derin mecrâ bulunuyor.

Halihazırda kilisenin dış duvarı, bunun bitişik binalarla irtibatı vesaire tetkik ediliyor.

Dr. A. M. Schneider

SES

Temelinden çatısına kadar doluyor.

ÖLDÜREN BAHAR

Şaheseri

Gördüğü eşsiz büyük rağbet üzerine Bir hafta daha devam edecektir. **KATALIN KARADY'yi** Seyretmek fırsatını kaçırmayınız. Gece suvareler için yerlerinizi evvelden alınız. Telefon: 49369

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerle İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIST0400105